

UDC 655.4/5

Xuraman Telman qızı Ağayeva

Bakı Dövlət Universiteti

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının dosenti,

pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru

khuraman_v@mail.ru

Zərinə Yasin qızı Məsizadə

Bakı Dövlət Universiteti

Bibliografiyaşünaslıq kafedrasının magistrantı

zmesizade@mail.ru

**BAKİ UNIVERSİTETİ NƏŞRİYYATINDA
ÇAP EDİLMİŞ TƏDRİS-METODİK VƏSAİTLƏRİ
(1960-1970-ci illər)**

Xülasə

Məqalədə 1960-1970-ci illərdə Bakı Universiteti Nəşriyyatının fəaliyyəti araşdırılmışdır. Bu illər çərçivəsində universitet nəşriyyatında çap olunmuş bütün informasiya mənbələri - dərslik, dərs vəsaitləri, metodiki göstərişlər və proqramlar, konfrans materialları, məqalələrin kəmiyyət göstəriciləri təhlili edilmiş və geniş şəkildə əks edilmişdir.

Açar sözlər: *Bakı Universiteti Nəşriyyatı, dərslik, dərs vəsaitləri, proqram, metodiki göstərişlər.*

Yarandığı gündən etibarən Bakı Dövlət Universiteti xalqımızın təhsil, mədəniyyət ocaqlarından birinə və demək olar ki, birincisinə çevrilmişdir. Ötən əsrin əvvəllərində əsas qoyulmuş bu universitetdə xalqımızın ən öndə gedən şəxsiyyətləri, ziyalıları təhsil almış və indi də xalqın mədəni inkişafının, mənəvi potensialının formalaşmasında misilsiz xidmətlər göstərməkdədir. Eyni zamanda informasiya cəmiyyətində mövcud olduğumuzu da nəzərə alsaq, Bakı Dövlət Universiteti artan informasiya tələbatının, öncə öz tələbə və müəllim kollektivinin sorğu tələbatlarının ödənilməsində geniş şəkildə işlər görmüşdür və bu sahədə onun nəşriyyatçılıq fəaliyyəti xüsusi təqdirə layiqdir.

1960-1970-ci illərdə Bakı Universiteti Nəşriyyatı tədris ədəbiyyatının nəşrinə daha çox diqqət yetirmiş, nəşr sahəsində müəyyən geriləmələr olsa da, öz fəaliyyətini davam etdirmişdir. Nəşriyyat özünün görkəmli alimlərinin monoqrafiyalarını, dərslik və dərs vəsaitlərini, elmi-tədqiqat xarakterli əsərlərini nəşr edirdi. Həmçinin burada müxtəlif tiplərdə və mövzu janrlarında ədəbiyyat nəşri həyata keçirilirdi. Nəşr edilən ədəbiyyatın əksəriyyəti təbiət elmlərinə, ictimai-siyasi və humanitar elm sahələrinə aid olmuşdur. Bu baxımdan illər üzrə çap olunan nəşrlərə nəzər yetirmək məqsədə uyğundur.

1960-cı ildən etibarən universitet nəşriyyatında ədəbi-bədii, ədəbiyyatşünaslıq, iqtisadiyyat və s. sahələrə aid kitablar nəşr edilirdi. Məsələn, S.Cəfərovun "Azərbaycan dilində söz yaradıcılığı", R.Vəzirovun "Cəfər Cəbbarlı yaradıcılığında sosializm realizm", N.T.Bağırovun "A.P.Çexovun jurnalistik fəaliyyəti" və s. kimi kitabları çap olunmuşdu [1].

1961-ci ildən etibarən nəşriyyat artıq tədris ədəbiyyatının nəşrinə daha çox diqqət yetirmiş, bir çox metodik vəsaitlər və proqramlar çap etmişdir. Bu dövrdə 50-ə yaxın vəsait nəşr olunmuş, bunların çoxu müxtəlif elm sahələri üzrə proqramları əhatə etmişdir. Bu proqramlara misal olaraq İ.Bünyatovun "Bitki anatomiyası", L.Ə.İsrafilbəyovun "İbtidai bitkilər", M.A.Qafarzadənin "Dövlət və hüquq nəzəriyyəsi", A.Ataşyevin "SSRİ tarixi", M.Sadiqzadənin "Ən yeni tarix" və s. fənlərə dair proqramlarını göstərə bilərik [3].

1962-ci ildən tədris-metodik ədəbiyyatın nəşri daha çox tirajla çap edilməyə başladı. Məsələn, iqtisadiyyat üzrə kifayət qədər yüksək tirajla çap edilmiş aşağıdakı kitabları nümunə göstərə bilərik: "Mühasibat uçotu kursu proqramı: Maliyyə və kredit ixtisasları üçün", "Mühasibat uçotu və təsərrüfat fəaliyyətinin təhlili: Xüsusi kurs üzrə proqram, metodiki göstəriş və kontrol işi üçün tapşırıq", "Ərzaq malları əmtəəşünaslığı üzrə metodik göstərişlər və yoxlama işləri", "Ticarətdə mühasibat uçotu üzrə yoxlama işi" və s.

Bundan əlavə, 1962-ci ildə bir sıra dərs vəsaitləri, metodik göstəriş və tezislərin nəşri də artmağa başlamışdır. Bu ildə 45 adda vəsait nəşr edilmişdir. Bunlara misal olaraq, "Meteorologiya və iqlimşünaslıq fənni üzrə proqram", "İnsan anatomiyasının proqramı", Genetika seleksiya əsasları fənnindən proqram", "Mikrobioloji kurs üzrə proqram" və s. kimi nəşrləri qeyd etmək olar. Həmin il təxminən 20-yə yaxın proqram və metodik göstəriş nəşr edilmişdir [4].

1960-1970-ci illərdə Bakı Universiteti Nəşriyyatında çap olunmuş dərsliklərin və dərs vəsaitlərinin oxucu auditoriyasının sorğu və tələbatlarına uyğun olmasına xüsusi diqqət yetirilirdi. Məhz buna görə də çap edilən tədris və metodik ədəbiyyatın tirajının daha çox olmasına çalışılmışdır. Bu dövrdə çap edilən dərsliklərin və dərs vəsaitlərinin tirajı 3-4 min, bəzi hallarda isə 5-6 min nüsxə təşkil əhatə edirdi.

Qeyd edildiyi kimi, 1960-cı illərdən etibarən hər il universitetdə 15-20 adda proqram, 20-ə yaxın metodik göstəriş nəşr olunmuşdu. Proqram və

metodik göstərişlərə nisbətən dərslik və dərs vəsaitlərinin nəşri isə daha az həyata keçirilmişdir.

1963-cü ildə Bakı Universiteti Nəşriyyatında 50-yə yaxın ədəbiyyat nəşr olunmuşdur ki, onlardan 23-ü proqramlardan və metodik vəsaitlərdən ibarət olmuşdur. Məsələn, "Müasir ərəb dili proqramı", "Fiziki coğrafiya üzrə xüsusi kursun proqramı", "SSRİ-nin fiziki coğrafiyası kursunun proqramı" və s.

Həmin il A.Axundovun "Müasir Azərbaycan ədəbi dilinin fonetikasi" (dərs vəsaiti), "Differensial həndəsədən metodik vəsait" və s. kimi tədris ədəbiyyatı da nəşr edilmişdi [5].

1964-cü ildə Bakı Universiteti Nəşriyyatı tələbə-oxucu kütləsinin informasiya tələbatına uyğun nəşrləri çap edirdi. Bu ildə nəşriyyatda 30-a yaxın ədəbiyyat işıq üzü görmüşdür ki, bunlardan 5-ini metodik göstərişlər, digərlərini isə proqram-tezislər təşkil edirdi. Bunlara misal olaraq aşağıdakı nəşrləri göstərə bilərik: "Ümumi yerşünaslığın əsasları proqramı", "SSRİ-də prokuror nəzarəti", "Sovet dövlət hüququ", "Qeyri-üzvi kimya" və s. adlı proqramlar, "Sovet mülki hüququ kursuna dair tədris-metodik göstərişlər", "Hesab texnikası fənnindən metodik göstəriş və məşğələlər", S.M.Nəsimovun "Bir tərtibli adi differensial tənliklərə aid metodiki göstəriş", Ə.A.Bağırovun "İsimlərin üslubi xüsusiyyətləri" adlı dərs vəsaiti və s. də işıq üzü görmüşdür [6].

1965-1966-cı illərdə Bakı Universiteti Nəşriyyatında ayrı-ayrı elm sahələri üzrə metodik göstərişlərin nəşrinə xüsusi fikir verilirdi. Bu baxımdan həmin dövrdə çap olunmuş ədəbiyyatı statistik təhlil edərkən belə bir nəticəyə gəlmək olar ki, 1965-ci ildə 34 adda nəşr buraxılmışdır ki, bunların təkcə 15- ni metodiki göstərişlər təşkil etmişdir. Eyni zamanda proqram və az miqdarda dərs vəsaitlərinin nəşri də həyata keçirilmişdir.

1966-cı ildə isə Bakı Universiteti Nəşriyyatında 47 vəsait nəşr olunmuşdur. Bunlardan 12-si metodik göstərişlər, 6-sı dərslik və dərs vəsaiti, proqramlar və digər informasiya mənbələri olmuşdur. Bəhs edilən illərdə nəşr olunmuş ədəbiyyata aşağıdakıları nümunə göstərə bilərik: "Yeni şəirin manifesti" (1965), "SSRİ-nin iqlimi" (1965), "Qədim Şərq tarixi" (1965), "Qədim dünya tarixinə dair" (1965), "SSRİ-nin fiziki coğrafiyası" (1965), "SSRİ xalqları arasında ədəbi əlaqələr mövzusunda birinci tələbə elmi konfransının proqramı" (1965), "Ali cəbr" (1966), "Azərbaycan tarixində xronoloji cədvəl" (1966), "Kitabxanalarda məlumat-bibliqrafiya işinin təşkili" (1966), "Arxeologiya əsasları kursunun proqramı" (1966), "Ərəb ədəbiyyatı tarixi kursu proqramı" (1966) və s. adlı metodik göstəriş və proqramlar, M.Ə.Cavadovun "Analitik həndəsə kursunda afin və proyektiv çevrilmələr" (1966), V.Vəliyevin "Azərbaycan xalq dastanları" (1966), Ə.M.Şəfahinin "Fars dili" (1966), S.A.Salmanovun "Trikotaj malların xassələri və keyfiyyətə qəbulu" (1966) və s. kimi dərslik və dərs vəsaitləri [7].

1967-ci ildə Bakı Universiteti Nəşriyyatında təqribən 25-ə yaxın vəsait buraxılmışdır ki, bu vəsaitlər içərisində üstünlüyü dərslik və dərs vəsaitləri təşkil etmişdir. Belə ki, 10 adda dərslik və dərs vəsaiti, eləcə də metodik göstərişlər,

proqramlar və digər ədəbiyyat nəşr olunmuşdur. Məsələn: M.A.Mustafayevin "Avstraliya", F.R.Zeynalovın "Müasir türk dillərində bağlayıcılar", Q.Hüseynovun "Türkiyə ikinci dünya müharibəsindən sonra", Z.H.Əliyevin "Tövsiyə bibliografik vəsaitlərin tərtibi metodikası" və s. adlı dərs vəsaitləri, "SSRİ geologiyası fənnindən proqram", "Söz birləşmələri mövzusunda proqram", "Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi proqramı", "İnsan anatomiyasından təcrübəyə aid metodik göstəriş və kontrol tapşırıqlar" və s. metodik göstəriş və proqramların çapı həmin ilə aiddir [8].

Tədqiqat nəticəsində 1968-ci ildə Bakı Universiteti Nəşriyyatında 30-a yaxın ədəbiyyatın nəşr olunduğu məlum olmuşdur ki, bunlardan içərisində 10 adda dərs vəsaitini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Həmin çap məhsullarından bəzilərinin adlarını nəzərdən keçirək: M.Ə.Sadıqzadənin "Qərbi Avropa və Amerika ölkələrinin ən yeni tarixi", "Ən yeni tarix", Mir Cəlalın "Gülüş bədii silah kimi", S.H.Hüseynovun "Variasion statistikasının əsasları" və s. dərs vəsaitləri, "Asiya və Avropa ölkələrinin yeni tarixi", "K.Marksın anadan olmasının 150 illiyinə həsr edilmiş elmi sessiya tezis", "Müasir Azərbaycan dili", "Tələbələrin kitab üzərində müstəqil işi", "Sovet quruculuğunun öyrənilməsinə dair" və s. metodik göstərişlər və proqramlar [9].

1969-1970-ci illərdə Bakı Universiteti Nəşriyyatı kitab nəşrini həmin tempdə davam etdirirdi və cəmi 70-ə yaxın vəsait buraxmışdı. Onlar içərisində ən çox üstünlük təşkil edən dərslik və dərs vəsaitlərinin nəşri olmuşdur. Həmçinin bu çap məhsulları arasında proqram və tezislər, metodik göstərişlər, konfrans materialları da öz əksini tapmışdır. Bunlara aşağıdakı nümunələri misal göstərmək olar: F.Məlikovanın "Sosialist quruculuğu və hüquq normalarının tətbiqi", (1969), Ş.İ.Şirəliyevin "Müasir fars dilində modal sözlər" (1969), H.Ə.Əlizadənin "Fars dilində ərəb ünsürləri" (1969), N.V.Haşımqzadənin "Astronomiya" (1970), M.Ə.Sadıqzadənin "Ən yeni tarix" (1970), Q.T.Mustafayevanın "Təbiətin qorunması" (1970) və s. adlı dərs vəsaitləri, "SSRİ tarixi xronologiyası və onun öyrənilməsi metodikası", (1969), "S.M.Kirov adına Azərbaycanın Dövlət Universitetinin 50 illiyinə həsr edilmiş elmi sessiyanın materialları" (1969), "Azərbaycan Dövlət Universitetini qurtarmış bioloqların, universitetin 50 illiyinə həsr olunmuş gənc aləmlərin elmi konfransının proqramı və materialları" (1969), "Aspirantların elmi konfransının materialları" (1969), "Elmi ateizm əsasları kursunun proqramı" (1970) və s. proqram, tezis və konfrans materialları bunlara aiddir [11].

Ümumilikdə 1960-1970-ci illər çərçivəsində Bakı Universiteti Nəşriyyatının fəaliyyətində müəyyən qədər geriləmələr baş versə də, bu nəşriyyatın nüfuzuna xələl gətirməmiş, o, istər tədris, istərsə də digər nəşr tipləri üzrə çap fəaliyyətini həyata keçirməyə davam etmişdir. Bununla da universitet tələbə və müəllim heyətinin informasiyaya olan tələbatını ödəməyə müvəffəq olmağa çalışmışdır.

ƏDƏBİYYAT

1. Allahverdiyev B. *Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatçılıq fəaliyyəti: Monoqrafiya.* – Bakı: UniPrint, 2010. – 144 s.
2. Atakişiyev A. *Bakı Dövlət Universitetinin tarixi.* – Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 1989. – 810 s.
3. *Bakı Dövlət Universiteti* – 75. – Bakı: Bakı Universiteti Nəşriyyatı, 1994. – 40 s.
4. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1961.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1962. – 201 s.
5. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1962.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1963. – 207 s.
6. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1963.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1964. – 186 s.
7. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1964.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1965. – 206 s.
8. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1965.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1966. – 147s.
9. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1966.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1967. – 174 s.
10. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1967.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1968. – 205 s.
11. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1968.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1969. – 170 s.
12. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1969.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1970. – 239 s.
13. *Birillik Azərbaycan kitabıyyatı: 1970.* -Bakı: Bakı Birləşmiş nəşriyyatı, 1971. – 270 s.

Xuraman Telman gizi Ağayeva
Zerine Yasin gizi Mesizade

Training manuals printed
in Baku University Publishing House
(1960-1970s years)

Abstract

In the article examines the activities of the Publishing House of Baku University in 1960-1970s years. During these years, all information sources published in the university publishing house - textbooks, manuals, methodical instructions and programs, conference materials, and quantitative indicators have been widely analyzed.

Key words: Baku State University, textbooks, manuals, methodical instructions and programs.

Хураман Тельман гызы Агаева
Зарина Ясин гызы Масизаде

Учебно-методические пособия, напечатанные
в Издательстве Бакинский Университет
(1960-1970 г.г.)

Резюме

В статье рассматривается деятельность издательства Бакинского Университета в 1960-1970-ых годах. За эти годы все источники информации - учебники, учебные пособия, методические указания и материалы, количественные показатели статей были опубликованы проанализированы и широко отражены в университетских издательствах

Ключевые слова: Бакинский Государственный Университет, учебники, учебные пособия, методические указания и материалы.